

Europos Sąjungos
Taryba

Briuselis, 2021 m. birželio 4 d.
(OR. en)

9145/21

SOC 356
EMPL 266
ECOFIN 509

PRANEŠIMAS

nuo:	Socialinės apsaugos komiteto
kam:	Nuolatinių atstovų komitetui / Tarybai
Dalykas:	Pagrindinės išvados dėl Socialinės apsaugos komiteto ir Europos Komisijos 2021 m. pensijų adekvatumo ataskaitos – Patvirtinimas

Delegacijoms pridedamos pagrindinės nurodytos ataskaitos išvados, kurias 2021 m. gegužės 18 d. priėmė Socialinės apsaugos komitetas, kad EPSCO taryba galėtų jas patvirtinti 2021 m. birželio 14 d.

Visa ataskaita, kurią kartu parengė Europos Komisija (DG EMPL) ir Socialinės apsaugos komitetas, pateikiama dok. 9145/21 ADD 1 ir ADD 2.

2021 m. pensijų adekvatumo ataskaita

PAGRINDINĖS IŠVADOS

Europos socialinių teisių ramsčio 15 principu propaguojama teisė į senatvės pajamas ir pensijas. Kaip nurodyta Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plane¹, 2021 m. pensijų adekvatumo ataskaitoje, kurią kartu parengė Socialinės apsaugos komitetas ir Europos Komisija, remiamos nacionalinės pastangos užtikrinti adekvačias pensijas ir minimalias pajamas, analizuojant dabartinių ir būsimų pensijų adekvatumą, tai yra: kaip jos padeda **išlaikyti vyrų ir moterų pajamas visu jų buvimo pensijoje laikotarpiu ir užkirsti kelią skurdui senatvėje**. Vis ilgesnė vidutinė gyvenimo trukmė ir darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimas ateinančiais dešimtmečiais darys spaudimą Europos pensijų sistemoms. Nors ir galima tikėtis, kad COVID-19 krizė turės poveikio senatvės pajamoms, šiandien per anksti daryti kokias nors išvadas ir tai numatoma apžvelgti kitoje ataskaitoje. Ataskaitoje pabrėžiama, kad:

- po dešimtmetį trukusio padėties gerėjimo nebedaroma tolesnė pažanga mažinant vyresnio amžiaus žmonių skurdo riziką ar socialinę atskirtį ES -

1. **Skurdas senatvėje arba socialinė atskirtis nuo 2016 m. šiek tiek padidėjo, tačiau ir toliau yra gerokai mažesni nei 2008 m.** Beveik 18,5 % (16,1 mln.) 65 metų ir vyresnių žmonių ES 2019 m. patyrė skurdo arba socialinės atskirties riziką, o kai kuriose valstybėse ši žmonių dalis siekia 50 %. Per pastaruosius trejus metus vyresnio amžiaus žmonių skurdžių pajamų rizika šiek tiek padidėjo, o nepriteklis toliau mažėjo. Tuo pačiu metu, atsižvelgiant į prognozuojamą vyresnio amžiaus gyventojų skaičiaus padidėjimą, tikėtina, kad skurdo riziką patiriančių vyresnio amžiaus žmonių absoliutus skaičius didės.

¹ Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, pridedamas prie Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų plano, SWD(2021) 46 final.

2. **Nuo 2016 m. vyresnio amžiaus žmonių pajamos šiek tiek sumažėjo, palyginti su jaunesnių kartų pajamomis, ir atspindi nuolatinį darbingo amžiaus žmonių pajamų augimą.** 2019 m. vyresnio amžiaus žmonių ES pajamų mediana buvo 89 procentai darbingo amžiaus gyventojų (18–64 m.) pajamų ir labai skyrėsi tarp valstybių. Ilgesniuojų laikotarpiu vienas iš pagrindinių skirtingų kartų pajamų skirtumus lemiančių veiksnių yra aukštesnis jaunesnių kartų išsilavinimas. Valstybėse narėse pensijų pajamos sudaro nuo trečdalis iki daugiau kaip dviejų trečdalių paskutinių profesinės veiklos laikotarpiu uždirbtų pajamų.
3. **ES lygmeniu per praėjusį dešimtmetį pensijos laikotarpio trukmė šiek tiek sutrumpėjo, nes kai kuriose valstybėse narėse pasitraukimo iš darbo rinkos amžius didėjo greičiau nei tikėtina gyvenimo trukmė.** Pensijos laikotarpis nuo išėjimo iš paskutinio darbo vidutiniškai trunka vos virš 20 metų, šiek tiek trumpiau nei pusė profesinio gyvenimo trukmės. Nors daugelis valstybių griežtina pasitraukimo iš darbo rinkos ir ankstyvo išėjimo į pensiją sąlygas, šios priemonės yra vis dar palyginti naujos ir gali būti, kad visas galimas jų poveikis pensijos laikotarpio trukmei dar nėra aiškus.

- tinkamo gyvenimo lygio išlaikymas per visą pensijos laikotarpį – vis dar iššūkis, ypač moterims -
4. **Lyčių nelygybė senatvėje išryškėja.** ES 27 lyčių nelygybė pagal skurdą senatvėje yra didesnė nei darbingo amžiaus laikotarpiu, o vyrų ir moterų pensijų skirtumas, susidaręs dėl nelygybės darbo rinkoje jungtinio poveikio, tebėra didelis (29,5 % 2019 m.), nors šiek tiek ir sumažėjo (nuo 32,3 % 2016 m.); konvergencija tarp valstybių yra maža.
5. **Moterų skurdo senatvėje rizika padidėja po 75 metų amžiaus, nes moterų tikėtina gyvenimo trukmė ilgesnė ir jos dažniau būna vienišos.** Našlių pensijos padeda perskirstyti pajamas vyresnio amžiaus moterims, tačiau jų nepakanka profesinei nelygybei kompensuoti.

6. **Karjeros pertraukų dėl šeiminių priežasčių arba nedarbo atveju taikomi pensijų kreditai yra veiksmingas politikos svertas siekiant apsaugoti teises į pensiją.** Prognozės rodo, kad kreditai vaiko priežiūros ir nedarbo atvejais daugumoje valstybių narių labai sumažina karjeros pertraukų poveikį pensijų išmokoms, taip pat vis dažniau suteikiami kreditai išlaikomų suaugusiųjų priežiūrai, tačiau nelygybė išlieka.
7. **Įperkama ir kokybiška sveikatos priežiūra ir ilgalaikės priežiūros paslaugos yra svarbios siekiant išlaikyti adekvatų gyvenimo lygį per visą pensijos laikotarpį.** Nors per pastaruosius trejus metus vyresnio amžiaus žmonių, negalinčių įpirkti sveikatos priežiūros paslaugų, dalis sumažėjo, vis dar pernelyg daug vyresnio amžiaus europiečių, daugiausia moterų, negali įpirkti būtinos ilgalaikės priežiūros; Pavyzdžiui, kas trečias asmuo negali įpirkti priežiūros namuose.

- vyresnio amžiaus žmonių pajamų nelygybė niekur nedingo, nors pensijų ir mokesčių politika gali padėti ją sušvelninti -

8. **Vyresnio amžiaus žmonių pajamų nelygybė niekur nedingo, tačiau dėl pensijų ir mokesčių sistemų perskirstomojo poveikio daugumoje valstybių narių ji yra mažesnė nei darbingo amžiaus žmonių pajamų nelygybė.** 65 metų ir vyresnių žmonių pajamų nelygybė 2007–2019 m. ES 27 šiek tiek padidėjo. Mažai uždirbančių asmenų pajamų pakeitimo norma dažniausiai yra didesnė, o tai rodo dalijimąsi ištekliais ir perskirstymą tarp socialinių ir ekonominių grupių. Pensijų pajamų pasiskirstymui ir adekvatumui daro poveikį pensijų įmokų ir išmokų apmokestinimo tvarka.
9. **Skurdo senatvėje gilumas per pastaruosius trejus metus toliau laipsniškai augo,** o tai reiškia, kad skurstantys vyresnio amžiaus žmonės vis labiau atsilieka nuo likusių gyventojų ir reikės įdėti daugiau pastangų, kad jų pajamos pakiltų virš skurdo ribos.

10. **Trumpai dirbusių arba mažas pajamas gaunančių asmenų atveju minimalios senatvės išmokos gali būti svarbi adekvatumo garantija.** Valstybės narės yra įdiegusios įvairias minimalių pajamų sistemas, kurios dažnai yra neįmokinės ir grindžiamos poreikiais. Nuo minimalių išmokų priklausomų vyresnio amžiaus žmonių, dažniau moterų, dalis per pastaruosius trejus metus iš esmės nesikeitė, o kai kuriose valstybėse buvo patvirtinta naujų priemonių minimalių pajamų apsaugai senatvėje didinti.

- norint išlaikyti adekvačias pensijas, profesinio gyvenimo trukmė ateityje turės būti ilgesnė -

11. **Adekvačios pensijos vis labiau priklausys nuo ilgesnės profesinio gyvenimo trukmės.** Iš teorinių prognozių galima spręsti, kad daugumoje valstybių narių 2059 m. į pensiją išėinančių asmenų pensija bus mažesnė, palyginti su jų darbo pajamomis, nei 2019 m. panašų laikotarpį dirbusių į pensiją išėinančių asmenų. Ir pensinis amžius, ir faktinis pensinis amžius artimiausius dešimtmečius turėtų toliau didėti, o ankstyvo išėjimo į pensiją galimybės turėtų mažėti, nors padėtis skirtingose valstybėse labai skirsis. Pagal prognozes profesinio gyvenimo trukmė ilgėja lėčiau nei didėja pensinis amžius ir tokio ilgėjimo nepakanka norint išvengti santykinio išmokų mažėjimo.
12. **Daugumoje valstybių amžius, kai asmuo patenka į darbo rinką, turi mažesnę poveikį pensijų išmokų dydžiams nei pensinis amžius.** Nors iš prognozių galima spręsti, kad išdirbus dvejus metus po pensinio amžiaus būtų gaunama reikšmingos naudos, anksti prasidėjęs, bet sulaukus įprastinio pensinio amžiaus pasibaigęs ilgas profesinio gyvenimo laikotarpis (būdingas daugeliui žemos kvalifikacijos darbuotojų), daugumoje valstybių narių nenulemtų labai didelių pajamų pakeitimo normų, todėl kyla klausimų dėl to, kaip pensijų sistemomis atlyginama už ilgą profesinio gyvenimo laikotarpį.

- kintant ekonomikai ir darbo rinkai pensijų sistemos keičiasi, o norint išlaikyti jų adekvatumą gali tekti persvarstyti finansavimo šaltinius -

13. **Nors daugeliu reformų buvo toliau skatinamas ilgesnis profesinis gyvenimas, kai kurios valstybės narės taip pat ėmėsi veiksmų pensijų adekvatumui didinti.** Pagrindinės pastarųjų trejų metų reformų tendencijos buvo vėlesnio išėjimo į pensiją skatinimas taikant paskatas, pajamų išlaikymo pajėgumų ir pensijų sistemų įtraukumo gerinimas, be kita ko, nestandartinio ir savarankiško darbo įtraukimas į šias sistemas, tolesnės pastangos plačiau taikyti apsaugos nuo skurto priemonės, pavyzdžiui, minimalias išmokas, ir pensijų finansavimo pertvarkymas.
14. **Išlaidos senatvės išmokoms sudaro didelę BVP ir visų socialinės apsaugos išlaidų dalį, kuri 2005–2018 m. ES lygmeniu iš esmės nesikeitė.** Demografinės raidos poveikį iš esmės atsvėrė fiskalinė politika. Nors vidutinės išlaidos sudaro 10,8 % BVP, įvairiose valstybėse jos labai skiriasi (nuo 4,6 % iki 13,7 % BVP 2018 m.); tai atspindi skirtingą pensijų ir platesnių socialinės apsaugos sistemų struktūrą. Kartu per šį laikotarpį išlaidų pensijoms didėjimas daugumoje valstybių narių buvo susijęs su šiek tiek mažesne vyresnio amžiaus žmonių pajamų nelygybe.

15. **Mokesčių sistemų ir socialinių įmokų struktūra, įskaitant jų atitikties reikalavimams kriterijus ir progresyvumą, atsiliepia pensijų sistemų finansavimo bazei ir jų atsparumui kintančioje ekonomikoje ir darbo rinkoje.** Nors senatvės išmokos ES daugiausia finansuojamos iš socialinių įmokų, 2005–2008 m. buvo pastebimas plataus masto perėjimas prie finansavimo iš valdžios sektoriaus pajamų, daugiausia dėl darbdavių mokamos dalies sumažėjimo. Įmokomis grindžiamos sistemos patiria spaudimą dėl visuomenės senėjimo ir pokyčių darbo rinkoje, todėl būtina išnagrinėti įvairius finansavimo šaltinius, be kita ko, numatyti daugiau pajamų, kuriomis grindžiamas apmokestinimas, rūšių arba vietoje darbo pajamų apmokestinti kitų rūšių pajamas. Norint pasiekti socialinius pensijų sistemų tikslus ir kartu išlaikyti tvarumą, skirtingose valstybėse narėse gali tekti taikyti skirtingus finansavimo sprendimus. Apskritai iš bendrojo apmokestinimo gaunamos pajamos yra stabilesnės nei darbo pajamos, todėl jų skyrimas socialinei apsaugai finansuoti galėtų padėti užtikrinti finansavimo pagrindą. Vis dažniau nagrinėjami kiti finansavimo šaltiniai, pavyzdžiui, pridėtinės vertės mokestis – jis kai kuriose valstybėse narėse jau naudojamas – arba aplinkosaugos mokesčiai.

Atsižvelgdamas į šias pastabas, Socialinės apsaugos komitetas (SAK) mano, kad reikia tolesnių pastangų įgyvendinti atitinkamus Europos socialinio ramsčio principus, kaip raginama ir veiksmų plane². ES turėtų toliau remti nacionalinės pastangas užtikrinti adekvačias pensijas, be kita ko, skatindama lyčių lygybę, susijusią su pensijomis ir pensijų kreditais karjeros pertraukų dėl priežiūros atveju. Iniciatyvos, kuriomis siekiama didinti lygybę ir pajamų apsaugą profesinio gyvenimo laikotarpiu, pavyzdžiui, Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyva³, taip pat jaunimo užimtumo ir ilgesnio profesinio gyvenimo skatinimas gali padėti šiandienos darbuotojams sukaupti adekvačias pensijas. Reikia nuolatinių pastangų, kad nestandartiniais darbuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims būtų užtikrintas tinkamas pensijų sistemų taikymas ir galimybės kaupti teises į pensiją, atsižvelgiant į Tarybos rekomendaciją dėl socialinės apsaugos galimybių⁴, o pensijų sistemos būtų pritaikytos prie lanksčios ir judžios darbo jėgos poreikių.

SAK ragina surengti plačius ir atvirus debatus dėl to, kaip pensijų sistemos kartu su platesne socialine, užimtumo ir mokesčių politika gali padėti užtikrinti adekvačias senatvės pajamas, atsižvelgiant į visuomenės senėjimą ir darbo rinkos pokyčius. SAK prašo Ekonominės politikos komiteto imtis tolesnių veiksmų, susijusių su 2019 m. bendru dokumentu dėl pensijų, kartu apsveriant 2021 m. pensijų adekvatumo ataskaitos, ataskaitos dėl ilgalaikės priežiūros ir ataskaitos dėl senėjimo išvadas.

Pensijų adekvatumas ir nelygybė turi būti nuolat stebimi ir analizuojami, ypač atsižvelgiant į COVID-19 krizę ir numatomą jos poveikį darbo rinkoms, socialinei apsaugai ir socialinei sanglaudai. Todėl SAK ir Komisija ketina parengti penktąją pensijų adekvatumo ataskaitą, kad ją būtų galima priimti 2024 m.

² Europos socialinių teisių ramsčio veiksmų planas, COM(2021) 102 final.

³ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1158 dėl tėvų ir prižiūrėtinųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros.

⁴ 2019 m. lapkričio 8 d. Tarybos rekomendacija dėl darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinės apsaugos galimybių.